

ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ MACRONESSOS

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΠΟΣ
HISTORIC SITE

Περάσαμε πολύν καιρό στο Μακρονήσοι
κοιμηθήκαμε μάγουλο με μάγουλο με το θάνατο,
πολλοί αφήσανε κει πέρα τα κόκκαλά τους
πολλοί αφήσανε τα πόδια τους και τα χέρια τους

κι όλο το φταιξιό μας είταν που αγαπάμε
όπως και συ, τη λευτεριά και την ειρήνη.

Γιάννης Ρίτσος

ΙCOMOS, ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ
ICOMOS, INTERNATIONAL COUNCIL OF MONUMENTS AND SITES

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η κήρυξη της Μακρονήσου ως ιστορικού τόπου από το Υπουργείο Πολιτισμού και η πρόταση του Υπ. Χώρασιας για ένταξη της στον κατάλογο των Μεσογειακών ιστορικών τόπων, αποτελούν τα πρώτα βήματα της πολιτείας για την διάσωση ενός ιστορικού τόπου ανυδερμένου με ενα κομμάτι της νεωτερής Ελληνικής Ιστορίας που για πολλά χρόνια αποφωτίζεται.

Η ιστορία της Μακρονήσου γράφτηκε από αυτούς που έζησαν, βασανισθήκαν ή και δολοφονήθηκαν εκεί. Οι ανθρώποι, που ζούσαν την ιστορία της σιγά-σιγά φεύγουν από τη ζωή. Σήμερα πολλοί από τους νεωτερούς αγνοούν την ιστορία της Μακρονήσου και λίγοι την έχουν επακεφθεί.

Το Ελληνικό τμήμα του ICOMOS που με βάση τους ιδρυτικούς του σκοπούς επιδιώκει να παρεμβαίνει στον ευρύτερο ιστορικό και πολιτιστικό χώρο, συμμετέχει στην προσπάθεια της πολιτείας για την διάσωση και προστασία του ιστορικού αυτού τόπου αναλαμβάνοντας να πραγματοποιήσει αυτή την έκδοση.

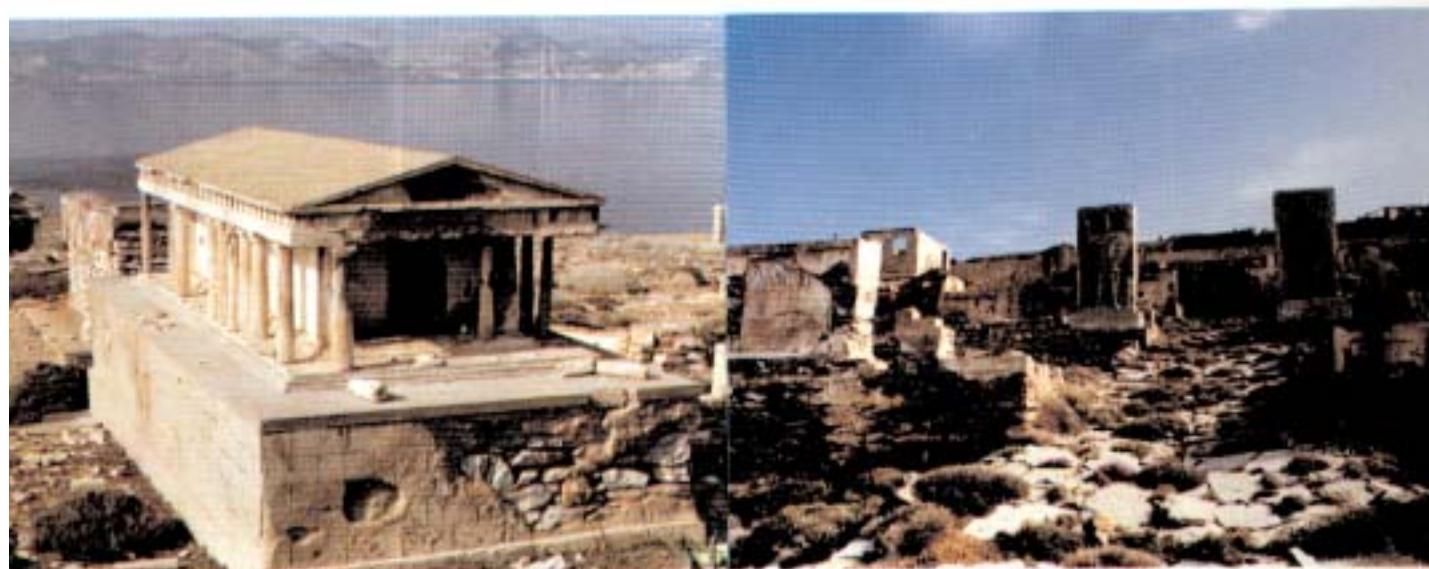
Στις επόμενες σελίδες επιχειρείται να ανιχνευθεί η ιστορία της Μακρονήσου, μέσα από τα ερείπια των στρατοπέδων, κι από ιστορικά κείμενα και μαρτυρίες που φανερώνουν τον ιδεολογικό καταναγκασμό και τη διά που επικρατούσε εκεί κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο.

Πραγματοποιώντας αυτή την έκδοση ελπίζουμε ότι έγινε δυνατόν να συντεθούν οι προσωπικές συμβολές μελών του Ελληνικού τμήματος του ICOMOS και ιστορικών.

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα τον ιστορικό N. Μάργαρη για την σημαντική συμβολή του και τον ζωγράφο Χρήστο Δαγκλή που μας παραχώρησε την υδατογραφία του ξενιφόλου.

Επίσης ευχαριστούμε τις κρατικές υπηρεσίες για τα στοιχεία που έδωσαν και όλους δύοιμες αποικονόμησε τρόπο διερήφευσην στην πραγματοποίηση αυτής της έκδοσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ICOMOS

Μακρονησιατική αντίληψη για τον Παρθενώνα (BETO)

A "Reform School" conception of Parthenon (B.E.T.O.)

INTRODUCTION

The designation of Macronessos by the Ministry of Culture as a site of historic interest, and the proposal by the Ministry of Environmental Planning for its inclusion in the Mediterranean Historic Places list, are the first state moves for the preservation of a historic site associated with a part of the recent greek history which was for many years hushed up.

Macronessos's history has been made by those who lived, were tortured or even killed there. The men who embody this history are one by one passing away.

Today, many people of the younger generations are unaware of the history are one by one passing away.

Today, many people of the younger generations are unaware of the history of Macronessos, and few have ever visited it. The greek section of the ICOMOS, which, in accordance with its founding objectives, aims to exercise an enhancing role in the wider historic and cultural environment, participates in the state effort to preserve and enhance this historic place by undertaking the present publication.

In the following pages, an attempt is made to explore the historic texts and testimonies, which all reveal the ideological coercion and violence which prevailed during the early post-second world war period.

In realising this publication we hope what we were able to fuse the personal contributions of individual members of the greek section of the ICOMOS with those of historians. We want to express our particular thanks to the historian N. Margaris for his invaluable contribution and the painter Christos Danglis for the front page water colour. We also want to thank the state officials for the details given to us and all those who in any way assisted this publication.

THE GREEK SECTION OF THE ICOMOS

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

"Πολλοί γνωρίσανε και ζούσαν τη Μακρόνησο. Αρκετοί πέθαναν εκεί. Πάρα πολλοί δεν άκουσανε ίως ποτέ τίποτα γι' αυτήν. Άλλοι κάπι ακούσανε και άλλοι διαδόσανε... Η σπουδανή γενιά των 20 και 25 χρόνων σιγάρα δεν ξέρει τίποτα για τη Μακρόνησο. Ενώ πολλοί "διαπρεπείς εποκέπποι" την είδανε τότε, μάλιστα και γράψανε."

N. Μαργαρης "Ιστορία της Μακρονήσου"

Η ιδέα οργάνωσης στρατοπέδων συγκέντρωσης στη Μακρόνησο γεννιέται στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου (1946-49), στα πλαίσια εξόντωσης κάθε αντιστοσούς της Αριστεράς και των εκτεταμένων επιχειρήσεων εγκαθαρίσεως του στρατου από δημοκρατικούς και αριστερούς στρατευμένους. Μετά από παρέμβαση των Αγγλών, επιτυγχάνεται μια «εύκολη νίκη» του Λαϊκού Κόμματος (Βασιλοφόρων) από τις εκλογές του Μάρτη του 1946 και ένα εσπειρουσμένο δημομητρίουμα επιτρέπει την επανόδη του βασιλιά το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου. Η τρομοκρατία της άκρας Δεξιάς οξύνεται. Αποφασίζεται η «εξυγιανότης» του στρατού από τους «εθνικώς υπόπτους» στρατεύσιμους, οι οποίοι αφοπλίζονται και απέλνονται σε διάφορα τόγματα ή λόχους που οργανώνονται για αυτό το σκοπό (Κρήτη, Λιόπειρα, Ντοντούλαρ κ.α.). Αρκετοί στρατευμένοι διώκονται από το στρατεύμα, φυλακίζονται, και άλλοι εκτελούνται. Πολλοί αξιωματικοί του ΕΛΑΣ, που έχουν πολεμήσει στην Εθνική Αντιστάση, εκτοπίζονται στα νησιά Νάξο, Φολέγανδρο, και Ικαρία.

Το Φλεβάρη του 1947 αποφασίζεται η Οργάνωση των στρατοπέδων: της Μακρονήσου για τους στρατεύσιμους, των Γιούρων για τους αγνωστές της Αντιστάσης, και του Τρίκκερι για τους «εθνικώς υπόπτους» πολίτες των εγκαθαριζόμενων περιοχών της χώρας.

Το 1949 μεταφέρθηκαν στη Μακρονήσο και οι Πολιτικοί Εξόριστοι που κρατούνταν στα νησιά Ικαρία, Αη-Στράτη και Λήμνο, με στόχο την ιδεολογική τους υποταγή. Έτοις σχηματίζεται το μεγαλύτερο στρατόπεδο του εμφυλίου πολέμου, και αριθμεί γύρω στα 10.000 άτομα.

Για την παραμονή τους εκεί οργανώθηκαν, σταδιακά, στρατόπεδα συγκέντρωσης, κατά μήκος της Δυτικής πλευράς του νησιού.

Οι κατηγορίες κρατουμένων που πέρασαν από τη Μακρόνησο είναι:

- οι στρατεύσιμοι που κρίθηκαν επικινδυνοί για το στρατεύμα
- αξιωματικοί του ΕΛΑΣ και έφεδροι αξιωματικοί που είχαν πάρει μέρος στην εθνική αντιστάση
- Πολίτες από διάφορες περιοχές που συλλαμβάνονταν προληπτικά, πριν από τις «εγκαθαριστικές επιχειρήσεις» του στρατού.
- πολιτικοί κρατούμενοι από διάφορες φυλακές της χώρας
- πολιτικοί εξόριστοι.
- οι γυναίκες πολιτικές εξόριστες (περίπου 1.200) που μεταφέρθηκαν στη Μακρόνησο από το Τρίκκερι, τον Γενάρη του 1950.

SOMETHING ABOUT THE HISTORY

Many have known and have lived in Macronessos. Many have died there. Many more have perhaps never heard anything about it. Some have heard something of and some have read... Today's generation, those in their twenties, surely knows nothing about Macronessos. Though many "VIPs" had seen it then, talked and wrote of it.

N. Margarīs, "The history of Macronessos"

The idea to set up concentration camps on the island of Macronessos was incubated during the civil war years (1946-1949) as part of the elimination of all opposition from the Left, and within the extensive operation in the army to purge it from all democratic and leftwing conscripts.

With the British intervention, the royalist Popular Party won an "easy victory" at the March 1946 elections, and a hurriedly arranged referendum allowed the comeback of the King in September of the same year. The terror unleashed by the Right was heightened. They decided – among other measures against the Left – to "purify" the army from those conscripts considered "politically suspect". These were disarmed and sent to various battalions or army units specifically formed for this purpose (in Crete, Liospesi, Dodular, etc.). Many of the soldiers were ousted from the army or imprisoned and some were executed. Numerous officers of the Greek Liberation Army (ELAS) who fought in the National Resistance against the Germans, were banished to the islands of Naxos, Folegandros and Icaria.

In February 1947 the decision was taken to set up the camps: Macronessos for the conscripts, Yura for members of the Resistance, and Trikkeri for the "politically suspect" citizens of the 'cleaned-up' areas of the country. In 1949, all the civilians that were detained as political exiles in the islands of Icaria, St. Stratias and Lemnos, have been transferred to Macronessos with the aim to submit them ideologically. Thus the largest Concentration Camp of the civil war was created numbering about 10.000 detainees. For their stay, concentration camps were gradually organised along the western coast of the island.

Different categories of detainees passed through Macronessos camps:

- conscripts that were considered dangerous to the army
- officers of the Greek Liberation Army (ELAS) and reservists who partook in the National Resistance
- citizens from various regions who were preventively arrested prior to the "clearing operations" of the army
- political prisoners taken from various prisons up and down the country
- political exiles
- women political exiles (about 1.200) brought to Macronessos from the Trikkeri Concentration Camp, in January 1950.

Το μέγεθος της απάτης με την οποία οι κρατούντες είχαν πειθάλλει το «εθνικό έργο» που επιπλέουσαν στη Μακρόνησο, δίνεται και από τους «ιδιόπιστους» επισκέπτες που πήγαν εκεί για να το βασιμάσουν και να το διαλαλήσουν στον κόσμο. Χαρακτηριστικό παραδείγματα είναι η επισκεψη της Φρειδερίκης (Βασίλισσας) αλλά και του ίδιου του αμερικανού στρατηγού Βαν Φλέτ.

Μερικοί από τους αποθυμούς στην τραγική ιστορία του νησού είναι:

το πρώτο «πειράμα αναμόρφωσης» που έγινε στο Γ' τάγματος σκαπανών με πολλές αποτρόπαιες μεθόδους καταναγκασμού και βασανιστήριων για μεγάλο χρονικό διάστημα, και χρηματοπιθήκες σαν πρότυπο για τα βασανιστήρια στα άλλα στρατόπεδα.

η προσχεδιασμένη επιχείρηση «εξέγερσης» του Α' τάγματος αποτέλει μια από τις φρικιαστικότερες δοκιμασίες στις οποίες υποβλήθηκαν οι κρατούμενοι αφού έζησαν οργανωμένες σωδικές εκτελέσεις και κακοποίησες αυντρόφων τους (1948).

τα πειράματα αναμόρφωσης επεκτείνονται και στους πολιτικούς εξόριστους με την ίδρυση του Ε.Σ.Α.Ι. (Ειδικού Σχολείου Αναμόρφωσεως Ιδιωτών) που συμπίπτει χρονικά με τη λήξη του εμφυλίου το 1949.

οι βουλευτικές εκλογές της 5ης Μαρτίου 1950, όπου παρά το κλίμα τρομοκρατίας, τα δημοκρατικά κόμματα κερδίζουν το 70% των ψήφων καταποντίζοντας το μύθο των «σχολών αναμόρφωσης» σε ολόκληρο τον κόσμο.

Στη Μακρόνησο χτιστήκαν από τους ίδιους τους κρατουμένους εκκλησίες, γήπεδα, θέατρα, χώροι στους οποίους κυριάρχει τη ιδεολογική «αναμόρφωση» των εξόριστων. Παρθενώνες, Αγ. Σοφίες, αψίδες, ανάγλυφα, αγάλματα, μνημεία με βατοσαλτά, επιγραφές με συνθήματα που κάλυπταν ολόκληρες πλαγιές, αυμπληρώνοντας το κλίμα της «αναμόρφωσης». Υψηλήκαν διοικητήρια σε περιόπτες θέσεις, βίλλες των διοικητών, λέσχη Αξιωματικών για τους «εκπαιδευτές», ακόμη κτίρια για κοινόχρηστες λειτουργίες, αρτοκλιβανοί, εργοστάσιο παραγωγής αναψυκτικών, ραδιοφωνικός σταθμός, αναρρωτήριο, μαγειρεία, δεξαμενές νερού, χώροι υγείας. Οι εξόριστοι ζύγισαν μέσα σε τοντότηρια εκτεθείμενοι στους ωρηδες, το κρύο, ή την αβαστάχτη ζέστη, υποφέροντας από πείνα και δίωτα. Κάθε στρατόπεδο πειθάλλοταν από πυκνές σειρές συρματοπλεγμάτων και φυλακών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες υπολογίζεται ότι πέρασαν από το νησί περίοδο 60.000 άνθρωποι. Υπήρξε περίοδος (το 1948) που ο πληθυσμός του νησού έφτασε τις 20.000 κρατουμένους. Το νησί εγκαταλείφθηκε το 1961 και απότη συνέχεια λεπτοποιήθηκαν όλες οι εγκαταστάσεις και αποξυλώθηκαν όλα τα υλικά που ήταν δυνατόν να επαναχρησιμοποιηθούν.

Τέσσερις και πλέον δεκαετίες πέρασαν από την περίοδο του εμφυλίου πολέμου. Αργά και πολλές φορές οδυνηρά, μέσα στο ίδιο το διάστημα, οι συνέπειες του εμφυλίου αιρούνται οιγά σιγά. Ο σχετικό ομαλός κοινωνικούς βίος αποκαθιστάται. Πολλοί τέως κρατουμένοι στην Μακρόνησο, ενταγμένοι πάντα στο χώρο της Αριστεράς, διακρίνονται σ' όλους τους τομείς της διανόησης, της επιστήμης και της τέχνης, καταξιώνονται στη συνείδηση του λαού και συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου.

Οι «Μακρονησιώτες» προσπάθησαν να διασωσουν την ιστορική μνημη, κι ότι απομένει από τα στρατόπεδα της Μακρονήσου που έχει μεταβληθεί σ' ένα απέραντο βοσκόποτο.

Το 1989 η Πολιτεία αναγνώρισε με υπουργική απόφαση τη Μακρόνησο ως ιστορικό τόπο κι όλα τα κτίρια ως διατηρητέα ιστορικά μνημεία.

Επίσης έχει προταθεί η ένταξη της στον κατάλογο των Μεσογειακών ιστορικών τόπων.

The deception by which those in charge had wrapped the 'patriotic work' practiced at Macronessos, is perpetrated by 'reliable' visitors too, who went there to admire it and to proclaim its value. Singular examples are the visit by queen Frederica and that by the american general Van Fleet himself.

Some of the outstanding étapes in the island's tragic history are:

the first "reform experiment", which occurred at the 3rd Sappers Battalion, involving many abhorrent methods of coercion and torture over a long time, used as a model for torture practices at the other camps;

the set up operation 'mutiny' at the 1st Battalion, which is one of the most horrific experiences to which the detainees were subjected, witnessing organised mass executions and ill-treatment of their comrades (1948);

the "reform experiments", which were extended to the political exiles following the establishment of the "Special Reform School for Civilians" (E.S.A.I.), and which coincided with the termination of the civil war in 1949;

the parliamentary elections of March 5, 1950 in which, in spite of the climate of terror, the democratic parties won 70% of the votes of the people detained in Macronessos, burying the myth of the "reform schools";

At Macronessos, a variety of buildings were constructed by the prisoners under coercion: churches, playing fields, open-air theatres, places used on the main for the ideological "reform" of the detainees. The new parthenons and st. Sophias, arches and bas-reliefs, and pebble mosaics, inscriptions with slogans that covered whole hillsides, completed the "reform" scene. Administration buildings were erected at prominent sites, villas for the commanders, an Officers' Club for the "instructors", even buildings for communal functions, bread-ovens, a soft-drinks factory, a broadcasting station, an infirmary building, kitchens, water cisterns, sanitary areas.

The exiles lived in tents, exposed to the winds, the cold or the unbearable heat, suffering from hunger and thirst. Each camp was surrounded by dense rows of barbed wire and sentry-huts. It is estimated that about 60.000 people had passed through the island under these conditions. For a while (in 1948) the island's detainee population reached 20.000. In 1961 the Army abandoned the island and subsequently all installations were looted and stripped from all re-usable materials.

More than four decades have elapsed since the end of the civil war. Slowly, and often painfully, the consequences of the civil war are being eradicated, normal parliamentary life takes hold, and many ex-detainees of Macronessos, within the wider Left, contribute to many artistic, scientific and intellectual fields, gaining wider respect, and actively partake in the social and political life of the nation. The "exiles of Macronessos" try to preserve historical memory and all that is left of the island, which has turned into a vast pasture.

In 1989 with a ministerial decision the State has recognised Macronessos as a site of historic interest and its buildings as worthy of preservation as historical monuments.

A proposal has also been put forward to include the island in the listed Mediterranean historic sites.

Η ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ:

MACRONESSOS:

Macronessos, an island of about 18 Km², lies about 5 km off Laurion on the east Attica coast. It is common land and comes under the jurisdiction of Koryssas borough a few outskirts of pine-trees and bushes. The natural bridges of Helen of Troy, and some historic remnants (a proto-hellenic settlement and the foundations of ancient buildings) are the only signs of colonisation. The island was used in the early twentieth century as a camp for banished POWs (prisoners of war) during 1912-13, and later as a temporary residence for refugees fleeing the Asia Minor Disaster of 1922.

Τα στρατόπεδα της Μακρονήσου

The presentation of these camps in this leaflet follows their geographical position from North to South, i.e. it is not by the chronological order in which they were set up on the island.

Στα σχεδιαγράμματα απεικονίζονται με αριθμούς όσα κτίσματα & εγκαταστάσεις έχουν επισημανθεί. Οι αριθμοί χωρὶς εξήγηση υποδηλώνουν κτίσματα που η ταυτότητα τους δεν έχει εξακριβωθεί.

Τα Στρατόπεδα από Βορρά προς Νότο είναι:

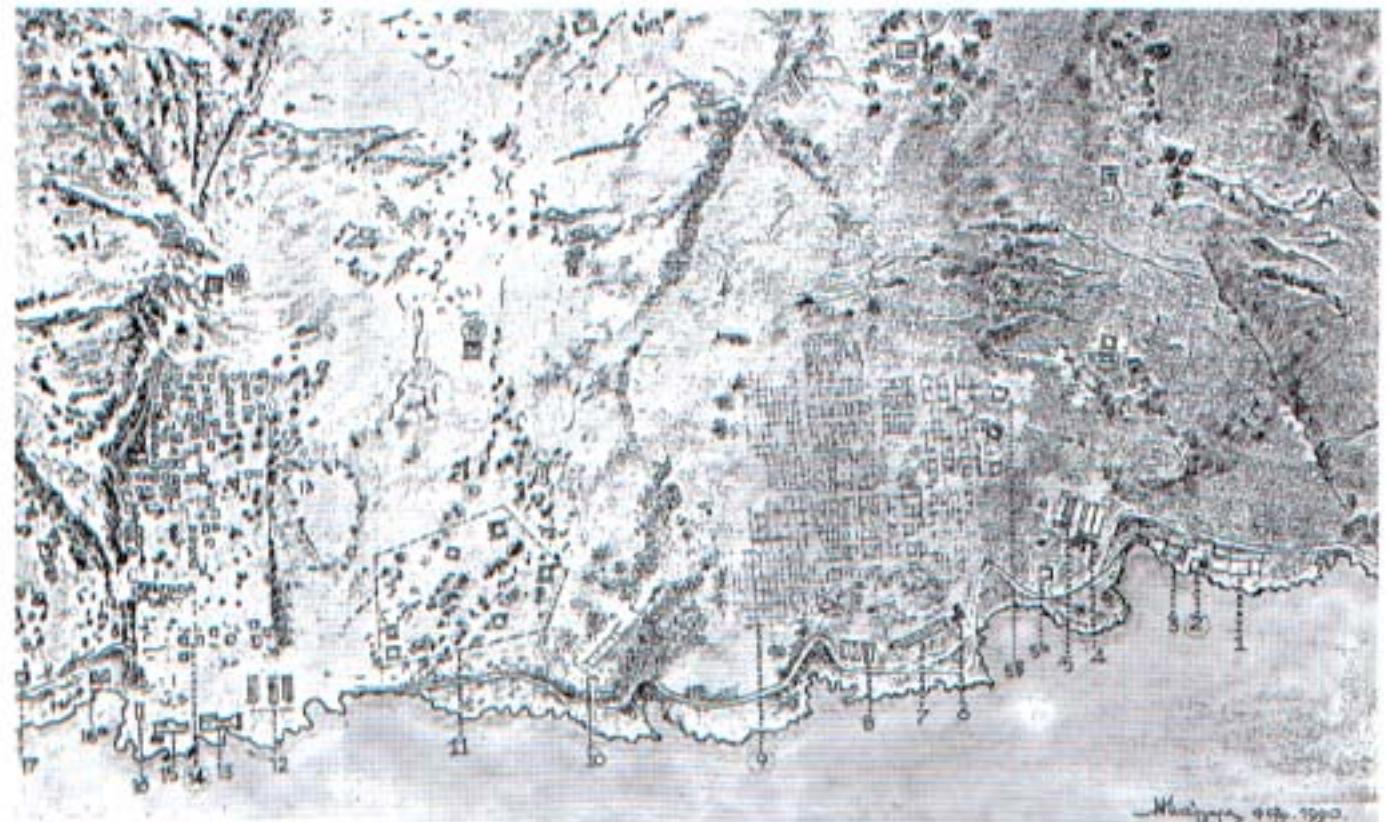
1. Το Στρατόπεδο Πειθαρχημένης διώσιμης των πολιτικών εξόριστων.
2. Το Β' Τάγμα Σκαπανών (αργότερα ονομάσθηκε Β' Ειδικό Τάγμα Οπλιτών - BETO). Από το θέρος του 1949 περιλάμβανε και το στρατόπεδο αναμόρφωσης πολιτικών εξόριστων που ονομάζονταν «Ειδικό Σχολείο Αναμόρφωσεως Ιδιωτών» (ΕΣΑΙ).
3. Το Α' Τάγμα Σκαπανών (αργότερα ονομάσθηκε Α' Ειδικό Τάγμα Οπλιτών - AETO). Από το θέρος του 1949 περιλάμβανε και στρατόπεδο αναμόρφωσης Πολιτικών Εξόριστων (ΕΣΑΙ) καθώς και το στρατόπεδο των εξόριστων γυναικών που μεταφέρθηκαν εκεί από τα Τρίκερι.
4. Το Γ' Κέντρο Παρουσιάσεως Αξιωματικών.
5. Το Γ' Κέντρο Σκαπανών (αργότερα ονομάσθηκε Γ' Ειδικό Τάγμα Οπλιτών - GETO).
6. Οι «Στρατιωτικές Φυλακές Αθηνών» (ΣΦΑ).

Τύμπανο λιοντάρι (B.E.T.O.)
A lion in plaster (B.E.T.O.)

ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΠΕΙΘΑΡΧΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΞΟΡΙΣΤΩΝ, 1948 - ΙΟΥΛΙΟΣ 1950

(Σχεδίασμα από αεροφωτογραφία του 1980 Traced from an aerial photograph of 1980)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. (.), 2. Εκκλησία "Αγιος Γεώργιος", 3. (?), 4. (?), 5. (?), 5a. (?), 5b. (?), 6. Απομεινάρια σιδερένιας δεξαμενής νερού, 7. (?), 8. (?), 9 και 14. Τα χρυτά του Στρατοπέδου Πολιτικών Εξοριστών. Ήταν χωροφύλακαν σε δύο τμήματα με 12 συνολικά κλιμάκια δέδο του' 9 το τμήμα "Αγιος Γεώργιος", λατού το ομώνυμο εκκλησάκι. Αριστερά του 14 το τμήμα «Φουρνοί» (όπου λείτουργούσαν και το αρτοποιείο των εξοριστών). 10. (?), 11. Φυλάκια (?), 12. Φυλάκια, 13. Φυλάκια (?), 14. Βλ. το 9 πιο πάνω, 15. Μαγειρεία (?) 16. (?), 17. Φυλάκια (?), 18. Φυλάκια, 19, 20, 21, 22. Φυλάκια.

LEGEND

1. (?), 2. Church of Ae-Yiorgis, 3. (?), 4. (?), 5. (?), 5a. (?), 5b. (?), 6. Remnants of the iron water-cistern / tank, 7. (?), 8. (?), 9 and 14. The traces of the camp. It was divided into two sections, with a total of 12 'enclosures' (or segments). To the right (9) Ae-Yiorgis camp (named after the local church). To the left of No 14 the 'bakery-ovens' (where the exiles bakery was). 10. (?), 11. Sentry-huts (?), 12. Latrines, 13. Ovens (?), 14. (see No 9 above), 15. Kitchen (?), 16. ?, 16a. (?), 17. Sentry-hut (?), 18. Sentry-hut, 19, 20, 21, 22. Sentry-huts.

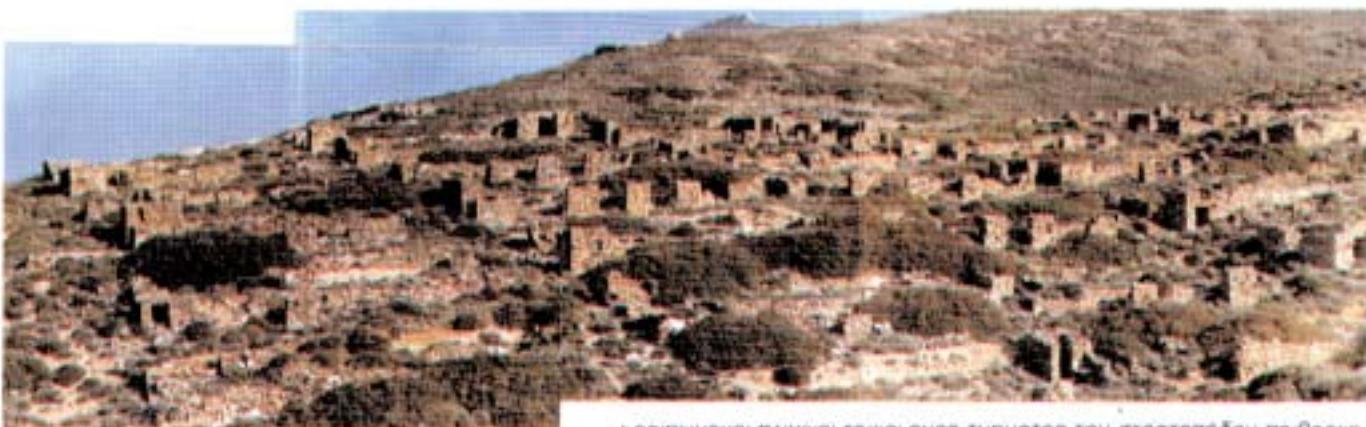
Αριστερά: Η δεξαμενή νερού. Κάτω: Το εκκλησάκι "Άγιος Γεώργιος" ανάμεσα σε παλαιά ερείπια.

Left: Tank for water. Below: The little church "Ae-Yorgis", among older ruins.

DISCIPLINARY LIVING CAMP FOR POLITICAL EXILES 1948 - JULY 1950

Ruined walls in the Disciplinary living Camp, built by the exiles to protect the tents from the fierce winds.

Είναι σημαντικόν ότι ο κ. Π. Κανελλόπουλος μας διαδεβαίνει προσωπικά πως οι κ.κ. Λουκάς Καστανάκης και Δημήτριος Φωτιάδης είναι εξαιρετικά στην υγεία τους. Παρόλο αυτό είναι παρόντο πώς χρειάστηκε να κλειστούν σε «Σχολείο ηθικής αναμόρφωσης» αξιόπιστοι και ηλικιωμένοι ανθρώποι, που ο ένας τους διευθυντής φιλολογικού περιοδικού, είναι μεταφραστής του «Συμποσίου του Πλάτωνος».

FRANCOIS MAURIAC

It is important that Mr. P. Kanellopoulos personally assures us that Mr. Lucas Kastanakis and Demetrios Fotiadis are in excellent health.

It is nevertheless strange that respected old men one of whom is the editor of a literary magazine and has translated Plato's "Symposium" had to be shut in a "Moral Reform School".

FRANCOIS MAURIAC

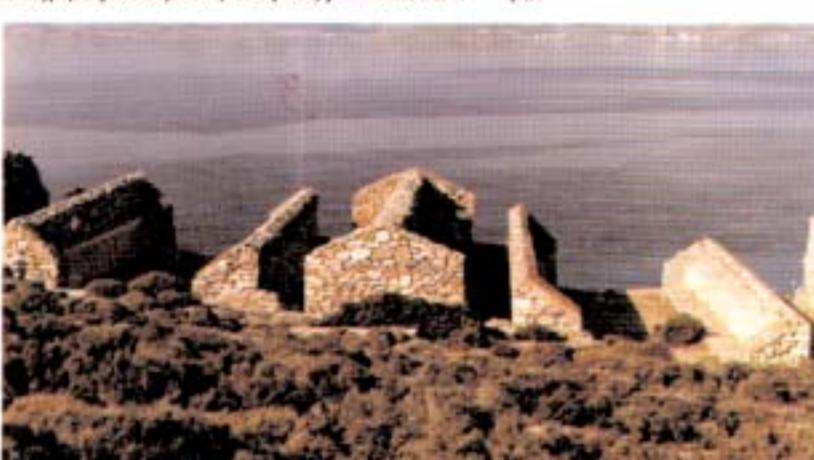
Ερείπιανοι πλινθοί τοιχών ενας τμήματος του στρατοπέδου πειθαρχημένης διαβίωσης. Χτιστήκαν από τους πολιτικούς εξοριστούς για να προστατεύουν τα αντικαταντά από τους ιαχυρούς ανέμους.

Το στρατόπεδο «πειθαρχημένης διαβίωσης» εγκαινιάσθηκε το Νοέμβριο του 1948 από μια ομάδα 40 εξοριστών αντιστοσιούς που το Δεκέμβριο αυξήθηκαν σε 1000. Το καλοκαίρι του 1949, όταν κατέρρεε το Αντάρτικο, οι εδώ πολιτικοί κρατούμενοι υπερβαίνονταν τις 10 χιλιάδες. Το στρατόπεδο είχε αναπτυχθεί σε δύο τμήματα και το φρουρούσε δύναμη χωροφυλακής.

Η συγκέντρωση των πολιτικών εξοριστών στη Μακρόνησο δεν ήταν μόνο άρρητα δεμένη με την πορεία του εμφυλίου, αλλά και με την αποτελέσματα των αναμόρφωσικών μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν στα τρία τάγματα των σκαπανέων.

Στο πιο απομακρυσμένο κακοτράχαλο και απόκρημνο τμήμα του νησιού, ο σημερινός επισκέπτης βλέπει δύο πλαγιές κατάσπαρτες με τα ερείπια των βάσεων από ξερολιθιά που στο εσωτερικό τους φύλαγαν την οικοδευτή και πάνω έστηναν το τετράγωνο αντικατόντων στον οποίο στέγαζε 10 ως 14 άτομα.

Από τα κοινόχρηστα κτίρια που στρατοπέδου και της διοίκησης που ήταν δικαγμένα κατά μήκος και εκατέρωθεν του δρόμου, μερικά οώζονται ακόμα.

The "disciplinary living" camp was inaugurated in November 1948, with a group of 40 banished members of the Resistance. The number of detainees rose to a 1000 by December of the same year. During the summer of 1949, when the civil war neared its end, the number of banished Civilians exceeded the ten thousands. The camp was arranged into two sections, guarded by a gendarmerie force.

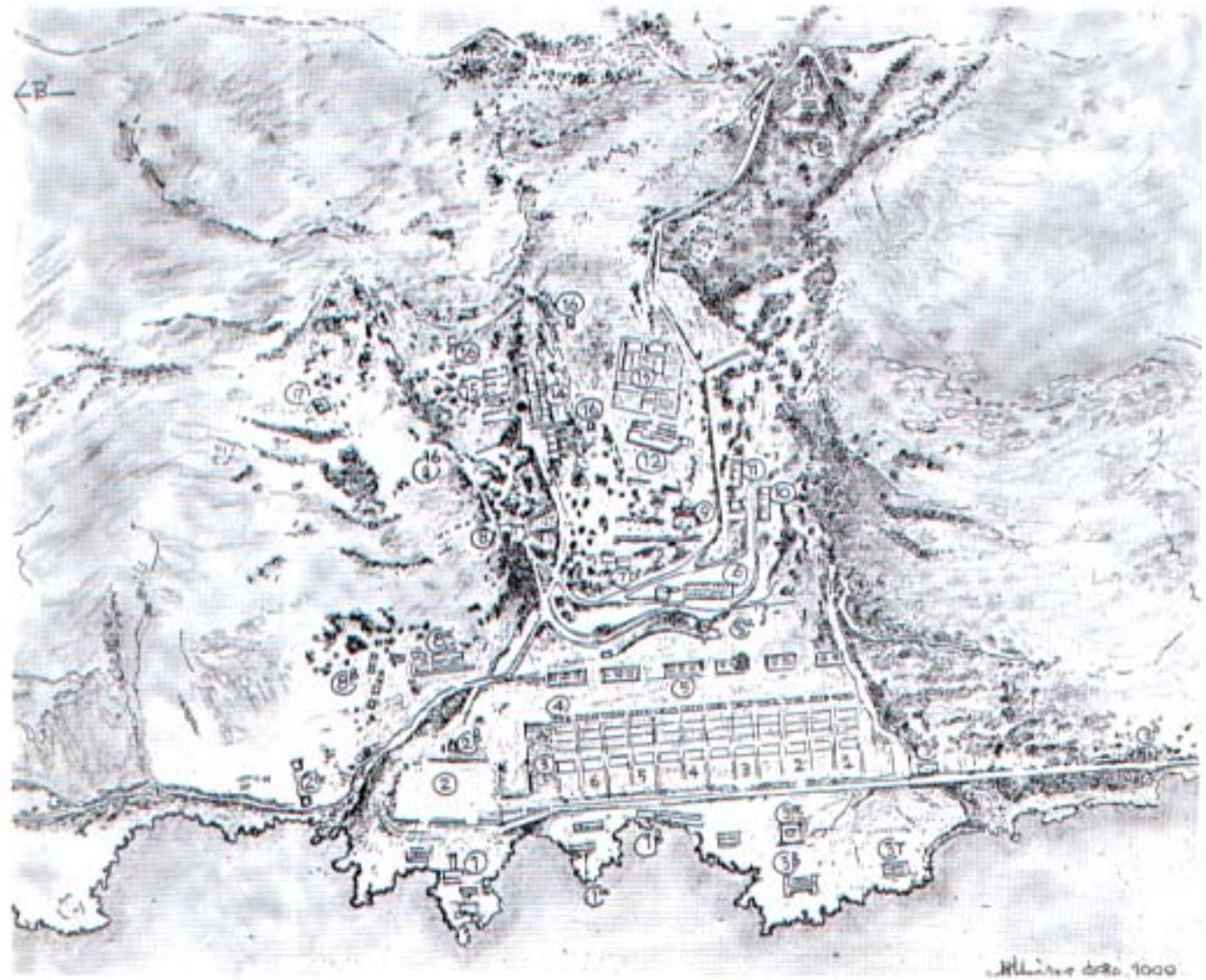
The concentration of political exiles on the island of Macronessos was not only inexorably linked with the course of the civil war, but also with the "reform" methods employed at the three sappers battalions. At the most ragged and precipitous part of the island, today's visitor can see two slopes strewn with the ruins of the foundations and the dry stone-walls roofed with tents under which 10-14 detainees were obliged to live and keep their household items.

ΤΟ Β' ΤΑΓΜΑ ΣΚΑΠΑΝΕΩΝ (Β.Ε.Τ.Ο. = Β' ΕΙΔΙΚΟ ΤΑΓΜΑ ΟΠΛΙΤΩΝ, 1947-1953

ΕΙΔΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΙΔΙΩΤΩΝ (Ε.Σ.Α.Ι.) 1949-1950

ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΞΟΡΙΣΤΩΝ

(Σχεδιασμα από αεροφωτογραφία το 1980 Traced from an aerial photograph of 1980)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. Λιάνι - Φυλάκιο - Αποθήκη τροφίμων 1a. Δεξιμενήτ. 1b. Αποχετήπτιο. 2. Γήπεδο - Χώρος συγκεντρώσεων. 2a. Πύλη - Φυλάκιο. 2b. Εκκλησία Άγιος Νικόλαος 3. Καταυλιμαιοι στρατιωτών και πολιτικών εξόριων 3a. Μαγειρεία 3b. Κέντρο ψυχαγωγίας Οπλιτών*. 3c. Μαγειρεία 3d. Φυλάκιο 3e. Φυλάκιο (Νότιο συνορο του Β.Ε.Τ.Ο. - δρόμος προς Α.Ε.Τ.Ο. 4. Γραφεία λόχων 5. Γραφεία και καταλύματα διοικητών λόχων 5a. Αγάλμα της Νίκης (γύψως) 6. Διοικητήριο 7. Φυλάκιο 8. Υπαίθριο δέρτο με χτισμένες κερκίδες 4.000 θέσεων 8a. Συνεργεία 8b. Ασθενοκάμπια - Ξενώνας για επισκέπτες* 10. Αναρρυπτήριο 11. Γραφεία και κατάλυμα διοικητή 12 και 13. Λόχος Ασφαλείας - Αστυνομία Μανδάς (Α.Μ.) 14. Απομόνωση αμετανοήτων φαντάρων 15. Απομόνωση Πολιτικών Εξόριων (Τος Λαρδός) Οκτ. 1949 - Μάιος 1950 16. Φυλάκιο 17. Ακραί Φυλάκιο 18. Οι «Κρεμαστοί Κήποι»**

LEGEND

1. Harbour - sentry hut - food stores 1a. Tank for water. 1b. Latrines. 2. Playing field. 2a. Gate - Sentry - huts. 2b. Church Agios Nikołeos. 3. Encampments of soldiers and Civilian Political exiles. 3a. Kitchens. 3b. Recreation Room for soldiers*. 3c. Kitchens. 3d. Sentry - hut. 3e. Sentry - hut (southern border of BETO, the road leads to A.E.T.O. 4. Offices of the Companies. 5. Offices and lodgings of the commanders of Companies. 5a. Statue of Victory (in plaster). 6. Administration's building. 7. Sentry - huts. 8. Open - air Theatre (4.000 seats). 8a. Workshops. 8b. Lime - furnaces. Visitors Hostel*. 10. Infirmary. 11. Offices and lodging of Commanding officer 12 and 13. Security Company - The Units Police (A.M.). 14. Isolation of the "unrepentant" soldiers. 15. Isolation of the "unrepentant" Political Exiles (7th Company October 1949 - May 1950). 16. Sentry - huts. 17. External sentry - hut. 18. The "Suspended Gardens"**

* The Soldiers' Recreation Room and the Visitors' Hostel were built after the 1950 elections.

** Stepped terraces on a rocky hillside for horticultural use.

THE 2nd SAPPERS BATTALLION (B.E.T.O.) 1947-1953

SPECIAL REFORM SCHOOL FOR CIVILIANS (Ε.Σ.Α.Ι.) 1949-1950

Μερική άποψη του Β.Ε.Τ.Ο. (Καρτ-ποστάλ του 1949) Partial view of B.E.T.O. (Post-card, 1949)

Το Β' Τάγμα Σκαπανεών μεταφέρθηκε στη Μακρόνησο από το Πόρτο - Ράfti στις 26-28 Μαΐου 1947. Στρατοπέδευσε στην πλαγιά ενός λόφου που κατηφόριζε ανώμαλα προς τη θάλασσα ανάμεσα σε δύο χαράδρες. Η Διοίκηση εγκαταστάθηκε στο ήψωμα και οι καταυλιμαιοι των λόχων κοντά και παράλληλα στην ακτή.

Άγρια ερημιά, χωρίς δέντρα, χωρίς νερό, μόνο σύγριθμανοι, πέτρες πολλές και φίδια. Η δύναμη του τάγματος που δεν υπερέβαινε τους 800 σκαπανείς, μέσα στο καλοκαίρι ξεπέρασε τις 2 χιλιάδες και στις αρχές του 1948 αγγίζει τις 5 χιλιάδες.

Αυτό το έρημο τοπίο στα δύο επόμενα χρόνια με την καταναγκαστική εργασία που συνόδευε την «αναμόρφωση» των φαντάρων, μεταβλήθηκε σε μια εκτεταμένη πολιτεία, με οφθαλμού κάτοικα, κάτιομα, μάντρες, αφίδες, σκοπεις, βεστρό, ξενώνα, μαγειρεία, αποχετήπτια, περιστερεώνες κρεμαστούς κήπους, αναρρωτήριο και αμέτρητα «καλλιτεχνήματα» που κυριολεκτικά βάθηναν τους επισκέπτες. Τό μόνο που δε φαινόταν ήταν η απομόνωση των «αμετανόήτων» πιον από το «μεγάλο τοίχο». Και οι εξοντωτικές συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιήθηκαν όλα αυτά.

Από τα χρή των ερειπωμένων κτισμάτων που διακρίνονται στο σχεδιαγράμμα μπορεί να σχηματισει κανείς μια ομιδρή, ιδέα.

Ο τοίχος που έκρινε την απομόνωση των «αμετανόήτων» στρατιωτών.

The great white wall hid the isolated camp of "unrepentant" soldiers

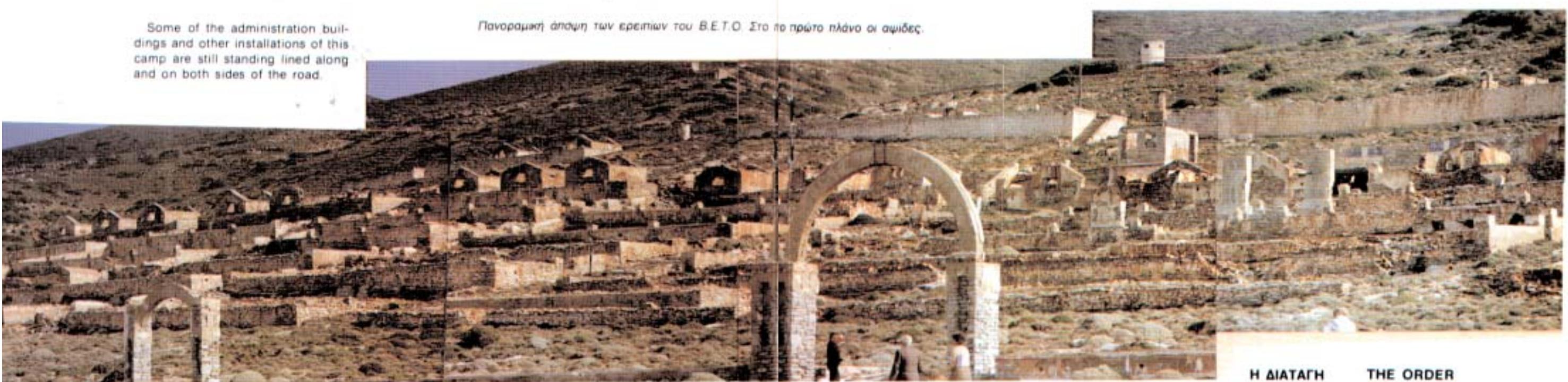

This desolate landscape, over the next two years, with the forced labour that accompanied the "reform" process of the soldiers, was turned into an extended settlement abundant, with white buildings, fences, arches, sentry-huts, a theatre, a hostel, kitchens, toilets, pigeon houses, "suspended gardens", an infirmary and numerous "works of art", which truly stunned the visitors. Only the confinement of all the "unrepentant" behind the "big wall" was not visible, and the atrocious conditions under which all these constructions were carried out.

One can have an impression of these from the remains of the dilapidated buildings that can be seen on the sketched map.

Some of the administration buildings and other installations of this camp are still standing lined along and on both sides of the road.

Panoramic view of the ruins in B.E.T.O. with the arches in fore-ground

ούσαμε πολύν καιρό στο Μακρονήσι
υπήκαμε μάγουλο με μάγουλο με το θάνατο.
Μοι αφήσανε κει πέρα τα κόκκαλά τους
Μοι αφήσανε τα πόδια τους και τα χέρια τους
Μοι τώρα περπατάνε με δεκανίκια.
Μοι δεν περπατάνε καθόλου
Μοι φωνάζουν τις νύχτες στον ύπνο τους
Μοι δεν έχουν καθόλου μιλιά
Μοι δεν μπορούνε πια να δουν
· σεργιανάει ένα σύγνεφο την τριανταφυλλιά θλιψη του στην
γένεια των δραδινών νερών
Μοι δεν μπορούνε πια να καταλάβουν τη φωνή της
ιας τους –
· διο το φταιξιό μας είταν που αγαπάμε
με και συ, τη λευτεριά και την ειρήνη.

· Ζολιό, είταν πέτρες, πολλές πέτρες
άχα πέτρες με σφιγμένα δόντια
άχα φωνές πιο ακληρές απ' τις πέτρες
μπότες που χτυπούσαν τις πέτρες
· τες τις πέτρες κουβαλούσαμε στη ράχη μας,
τες τις πέτρες ακάβαμε με τα νύχια μας.
· ξέρω αν είταν ουρανός – δεν είταν.
· ήχα πέτρες, πολλές πέτρες,
· ιως, Ζολιό, πάνου σ' αυτές τις πέτρες
· υγαμε κρυφά τα βράδια,
· τ' αυτί κολλημένο στην πληγή μας,
· υγαμε να σεργιανάει η λευτεριά κ' η ειρήνη.

το ποίημα «Ιόραμα στο Ζολιό Κιουρί» του Γιάννη Ρήσου.
Στράτης, Νοέμβρης 1980.

το ποίημα «Ιόραμα στο Ζολιό Κιουρί» του Γιάννη Ρήσου.
Στράτης, Νοέμβρης 1980.

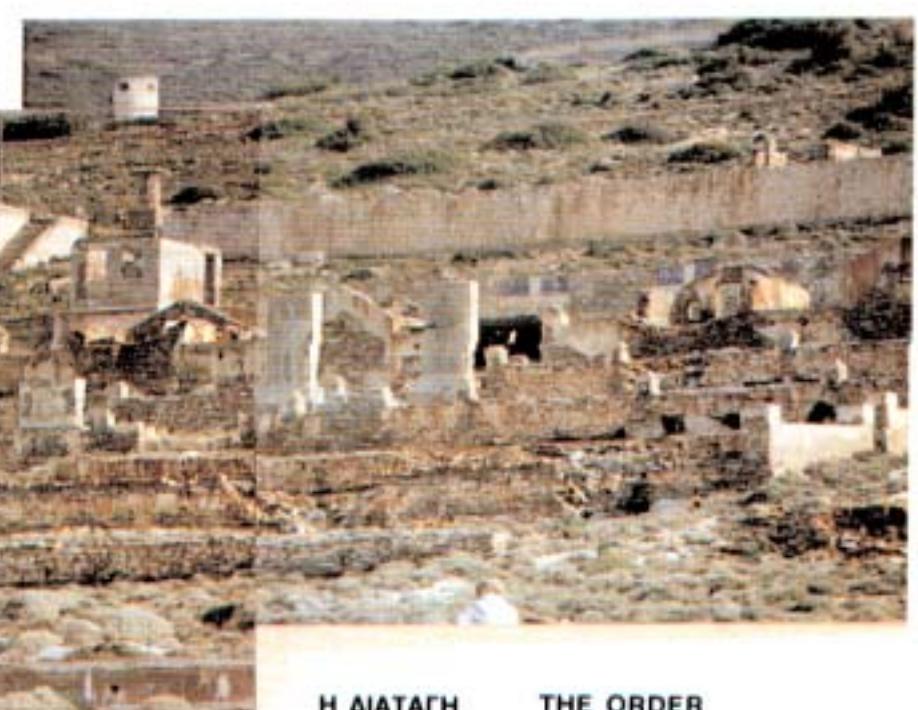
Πανοραμική άποψη των ερειπιών του B.E.T.O. Στο πρώτο πλάνο οι αψίδες.

Από το ποίημα «Αννα»
Του Αρη Αλεξανδρου

[...] Η Μακρόνησος αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τόπου συστηματικής ασκήσεως βίας και ομολογημένης επιδίωξης να απόσουν οι αρμοί που αρθρώνουν τον χαρακτήρα, την συνειδηση, να εξευτελιστεί η αξιοπρέπεια, να αποσυντεθεί η ιδεολογική συγκρότηση, να διαλυθεί η ατομικότητα και να φθάσει στην εύπλαστη κατάσταση που επιθυμούσαν οι κρατούντες. Στο νησί αυτό εισήχθη ένα άγνωστο μέχρι τότε σωφρονιστικό σύστημα. Γι' αυτό, τονίζω, υπάρχει εξαιρετική δυσκολία απόδοσης αυτού του ασύλληπτου παραλογισμού.

Συνέντευξη του Α. Φραγγιά
στον Τάσο Γουδέλη,
από το περιοδικό Δεντρό.

Τις νύχτες σκάβαμε κρυφά
μια υπόγεια σήραγγα.
Με ένα σουγιά με ένα πιρούνι με τα νύχια
σκάβαμε τις πέτρες
ξέροντας πως θα φτάσουμε το πολύ ως τη θάλασσα.
Κι όμως μας είτανε ανάγκη
να βλέπουμε τα χέρια μας να ζούνε
μου είτανε ανάγκη
να βλέπω πως κοντεύω πόντο - πόντο
να σε φτάω.

Η ΔΙΑΤΑΓΗ THE ORDER

«Η αλληλογραφία θα διενεργείται εφ' απλού δελταρίου επί του όποιου θ' αναγράφονται ολίγαι λέξεις υπό την έννοιαν ότι ο αποστολεύς υγιαίνει.

Correspondence must consist of few words only saying that the sender is in good health.

Από το «Γράμμα στον Ναζίμ Χικμέτ»

Θα σου δείξω τις χιλιάδες μητέρες, αδελφούς –
κι αδελφές μας.
Και θα δώσουμε μαζύ τον όρκο της Οργής:
Πώς δεν θα γελάσουμε ποτέ, αν δεν γελάσουνε μαζύ μας.
Πώς δε θα τραγουδήσουμε ποτέ, αν δεν τελειώσουνε
τα πικρά δάκρυα του κόσμου.

Μα τώρα, συχώραμε, αρκαντάς. Σημάνει ο σκοπός.
Και το κεριό πέθανε στην πέτρα του. Ψηλά η Ζωή!
Σε χαιρετώ με την ιαχή της Μακρόνησος.

Ο αδελφός σου
Μενέλαος Λουντέμης

Από το ποίημα «Είμαι καλά».

Είμαι καλά. Κι' ας μην έχω πια μιαλό να το σκεφτώ.
Είμαι καλά. Κι' ας μην έχω πια μιλιά να το φωνάξω.
Είμαι καλά. Κι' ας μην έχω χέρι να το γράψω.
Γι' αυτό, το σκάδω, το σμιλεύω επιτύμβιο.
Πάνω σ' αυτό τον ανεμόδαρτο γκρεμό...
Σ' αυτό το τρελό Νεκροταφείο,
πως όλοι οι νεκροί του:
«ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΑ!!!

Μεν. Λουντέμης

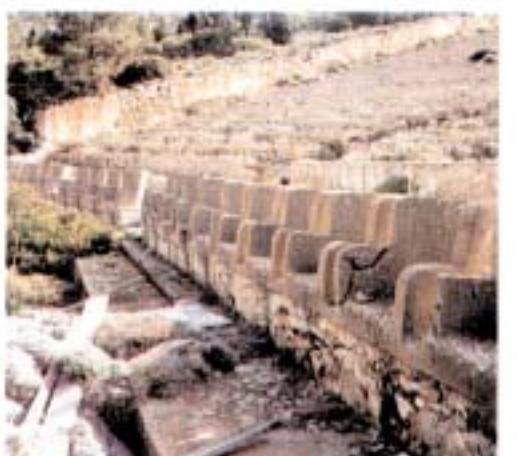
Αριστερά: Το υπαίθριο θέατρο του B.E.T.O.

Κάτω: Στην πρώτη σειρά οι «θώκοι» για τους επιστήμους.

Left: The open-air theatre of B.E.T.O.

Below:

In the first row the seats for the V.I.P.s.

ΤΟ Α' ΤΑΓΜΑ ΣΚΑΠΑΝΕΩΝ (Α.Ε.Τ.Ο. = Α' ΕΙΔΙΚΟ ΤΑΓΜΑ ΟΠΛΙΤΩΝ) 1947-1953

ΕΙΔΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΙΔΙΩΤΩΝ (Ε.Σ.Α.Ι.) 1949-1950

ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΞΟΡΙΣΤΩΝ - ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

(Σχεδίασμα από αεροφωτογραφία του 1980 Traced from an aerial photograph of 1980)

Στις 21 Ιουλίου 1947 μεταφέρθηκε με ένα αρματαγώγο στη Μακρόνησο το Α' Τάγμα κι εγκαταστάθηκε στο κέντρο του νησιού. Δεξά κι αριστερά του λειτουργούσαν ήδη το Β και το Γ τάγμα. Οι λόχοι στρατοπέδου φτιάχτηκαν κοντά κοντά, ανάμεσα σε πέτρες και σκάνια.

Χαρακτηριστικά κτίρια που χτιστήκαν είναι το θέατρο, η εκκλησία και οι αρτοκλίβανοι, που άωζονται ακόμα, και το διοικητήριο που από τη σεριπά του φωνεύει το μεγάλο του μέγεθος.

Εργα βήτρινας και ακοπιμοτήτας της κλιμακας του Β.Ε.Τ.Ο. δεν έγιναν από Α.Ε.Τ.Ο. αυτές και οργανωμένα μορφωτικά μαθήματα. Αυτό ήταν μια πρόκληση για τη διοίκηση του Στρατοπέδου, σταν στο γειτονικό Γ' Τάγμα 5000 ακαπνείς εξουθενώνενοι από τα μαρτύρια είχαν μεταμορφωθεί σε «αληθινούς» Έλληνες.

Από το θέρος του 1949 το Α' τάγμα περιλάβαινε και το Στρατόπεδο Ανομόρφωσης Πολιτικών Εξοριστών που ονομάζοταν «Ειδικό Σχολείο Αναμορφώσεως Ιδιωτών» (Ε.Σ.Α.Ι.) και ήταν τόπος βασανιστηρίων. Εκεί μεταφέρθηκαν τον Ιανουάριο του 1950 και 1200 γυναικες από το στρατόπεδο του Τρικκερί. Υπεστησαν και αυτές φρικτά βασανιστήρια.

On January 1950 the Women's Camp was added. The women (about 1.200) were transferred there from the Trikeri Camp and have been subjected to atrocious tortures.

Μερική αποψη του Α.Ε.Τ.Ο. (Καρτ-ποστάρ του 1949) Partial view of A.E.T.O. (Post-card, 1949)

THE 1st SAPPERS BATTALLION (Α.Ε.Τ.Ο.) 1947-1953

SPECIAL REFORM SCHOOL FOR CIVILIANS (Ε.Σ.Α.Ι.) - WOMEN'S CAMP

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Α' ΤΑΓΜΑ

(Φ) Φυλάκια, 1. Εκκλησία «Άγιος Αντώνιος», 2. Καπαλιών διοίκηση, 3. Λόχος Αξιωματικών, 4. (?), 5. Θέατρο, 6. Αναρωτήρια, 7. Γήπεδο, Σημαιοστάσιο, Ήρωον με ψηφιδωτό δάπεδο, 8. Συγκρότημα αρτοκλίβανων, Εργοστάσιο συαρικικής, Αποθήκες, 9. Καταλύματα στρατιωτών, 9α. (?), 9β. (?), 9γ. (?), 10. Αποχωρητήρια, 11. (?), 12. Δεξαμενή νερου, 13. Απορρόντων «αμετανόητων» στρατιωτών και σύζυγων, 14. Ιχνη από μεγάλη επιγραφή κατασκευασμένη με σαρβεστωμένες πλοκές στην πλαγιά του λόφου.

Δεξιά από την κάθετη διακοσμημένη γραμμή τα ιχνη των καταυλών του Ε.Σ.Α.Ι.

Ε.Σ.Α.Ι. (Υπό τη διοίκηση του Α' Τάγματος)

1. Χώρος υποδοχής εισερχομένων (φρένο), 2. (?), 3. Λόχος Αρμάτων του Ε.Σ.Α.Ι., 4. Σκοτώ και απομονωτήριο σε αθέτο χώρο, 5. Κλεψύδρα εξοριστών γυναικών, 6. Απορρόντων «αμετανόητων»

LEGEND

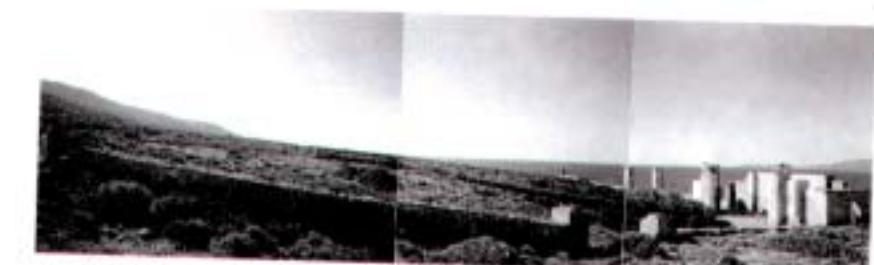
1st BATTALION

1. Church of Ayios Antonios, 2. Commander's lodge, 3. Officers' Club, 4. (?), 5. Theatre, 6. Infirmary, 7. Playing field, Signal-room, 'Heroes tomb' with a mosaic floor, 8. Group of bakery-ovens, soft-drink factory, stores, 9. Soldiers' encampment, 9a. (?), 9b. (?), 9c. (?), 10. Latrines, 11. (?), 12. water cistern, 13. Solitary confinement area of the 'unrepentant' soldiers & officers, 14. Traces of a huge slogan made with stone slabs on the hill-side.

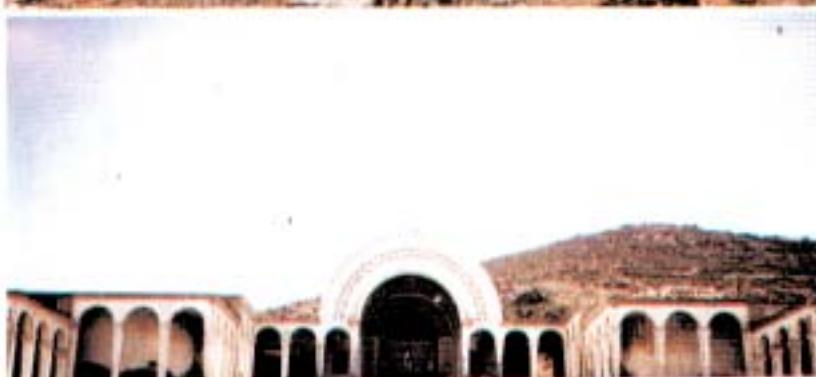
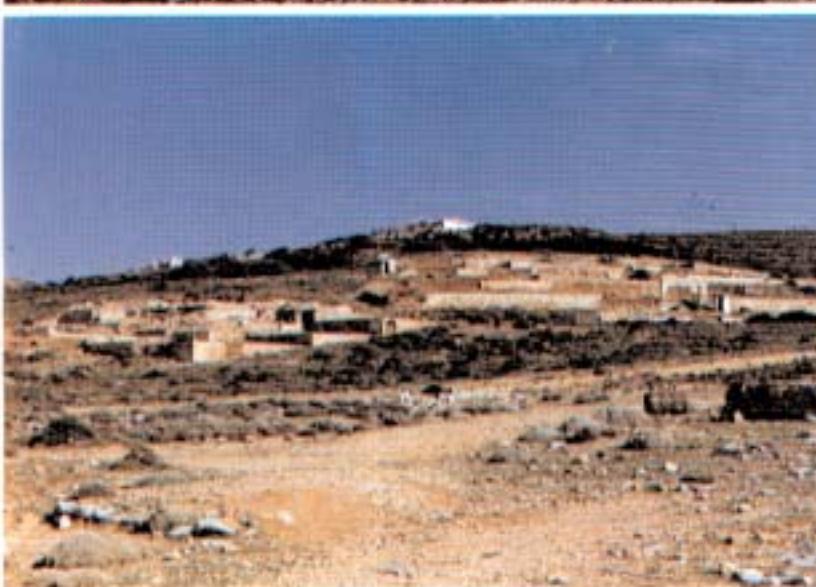
To the right of the vertical dashed line: traces of the E.S.A.I. encampments.

2nd SPECIAL REFORM SCHOOL for CIVILIANS (Ε.Σ.Α.Ι.) 1949-1950
(Under the Command of the 1st Battalion)

1. Reception area of newcomers (field), 2. (?), 3. Security company of the E.S.A.I., 4. Look out and hidden solitary confinement area, 5. Exiled women's enclosure, 6. Solitary confinement area for the 'unrepentant', 7. Sentry-huts.

Θέατρο στο Στρατόπεδο Γυναικών
A theatre at the Women's Camp

«Κάτω απ' τις βλαστήμες και το βούρδουλα του αλφαρίτη οι εσδίτες και οι φαντάροι μοχθήσανε μήνες ολόκληρους, τρώγοντας ακουληκιασμένα όσπρια και στο τέλος, όταν χτίστηκε η εκκλησία, ο αρχιανθρωπιστής και αρχιχριστιανός διοικητής του ΑΕΤΟ, Αντώνιος Βασιλόπουλος την τίμησε με τόνομά του, σύμφωνα με τη χριστιανικήν αρχή της ταπεινοσύνης. Την ονόμασε «ο Άγιος Αντώνιος».

Αφροδίτη Μαυροειδή-Παντελέοκου από τα «ατραπόπεδα γυναικών»

ΤΟ Γ' ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΩΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ (Γ.Κ.Π.Α.) 1947-1953

και ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΥ (Σ.Ν.Μ.)

THE 3rd ENLISTMENT OFFICERS CENTRE (Γ.Κ.Π.Α.)

and MILITARY HOSPITAL OF MACRONESSOS (Σ.Ν.Μ.)

(Σχεδίασμα από αεροφωτογραφία το 1980 Traced from an aerial photograph of 1980)

*Γ' Κέντρο Παρουσίασεως Αξιωματικών * Στρατιωτικό Νοσοκομείο Μακρονήσου
LEGEND

Η ταυτότητα των κατερεπιμένων κτιρίων δεν έχει ακόμα διαπιστωθεί. Μόναχα τα (χωρίς κατασκευασμό) (αρ. 4) εξακριβώθηκαν. Με τα αριθμ. Σ.Ν.Μ. απλεύθενται η θέση του Νοσοκομείου. Γύρω του (αριθ. 11-17) δριοκοντάν τα κτίρια της διοίκησης

The ruins of the buildings have not been yet identified, except for Nr 4. Traces of incampment.

The site of the Hospital is indicated with the initials Σ.Ν.Μ. (Military Hospital of Macronessos). Around it the ruins were the Administration buildings.

The new camp was set between the 1st and 3rd Battalions in September 1947.

There in, 1200 commissioned and reserve officers who had served the Greek Liberation Army (ELAS) were isolated.

In February 1948 the commissioned officers, 90 in number, were demobilised and isolated at the Athens Military Prison (Σ.Φ.Α.). Later on they were sacked and in November 1948 they were taken under strong guard to the north of the island, at Ae-Yioryis. (They were the first residents to the Disciplinary Living Camp for the political exiles).

Soon after in the desolate landscape a number of buildings were erected: a large two-storey hospital, an officers' Club and buildings for the associated staff and the Guard.

The hospital whose operation started in November 1949, i.e. after the end of the civil war, and right at the time when the political exiles were undergoing... 'examinations' in the 'reform' camps, was considered a useful piece of work. Indeed the hospital secured the 'local' health care of the many who suffered wounds under torture, thus avoiding the embarrassing transfers to Hospitals in Athens.

After a 3 month stay in the Σ.Φ.Α. 300 adolescent boys, political detainees were transferred to the 3rd Centre. Their transfer was decided upon, so as to soften the shock created by the mass suicide attempt of 29 minors as a reaction to the reform programme.

After the civil war the hospital, the Club and all the auxiliary buildings and installations fell into ruins.

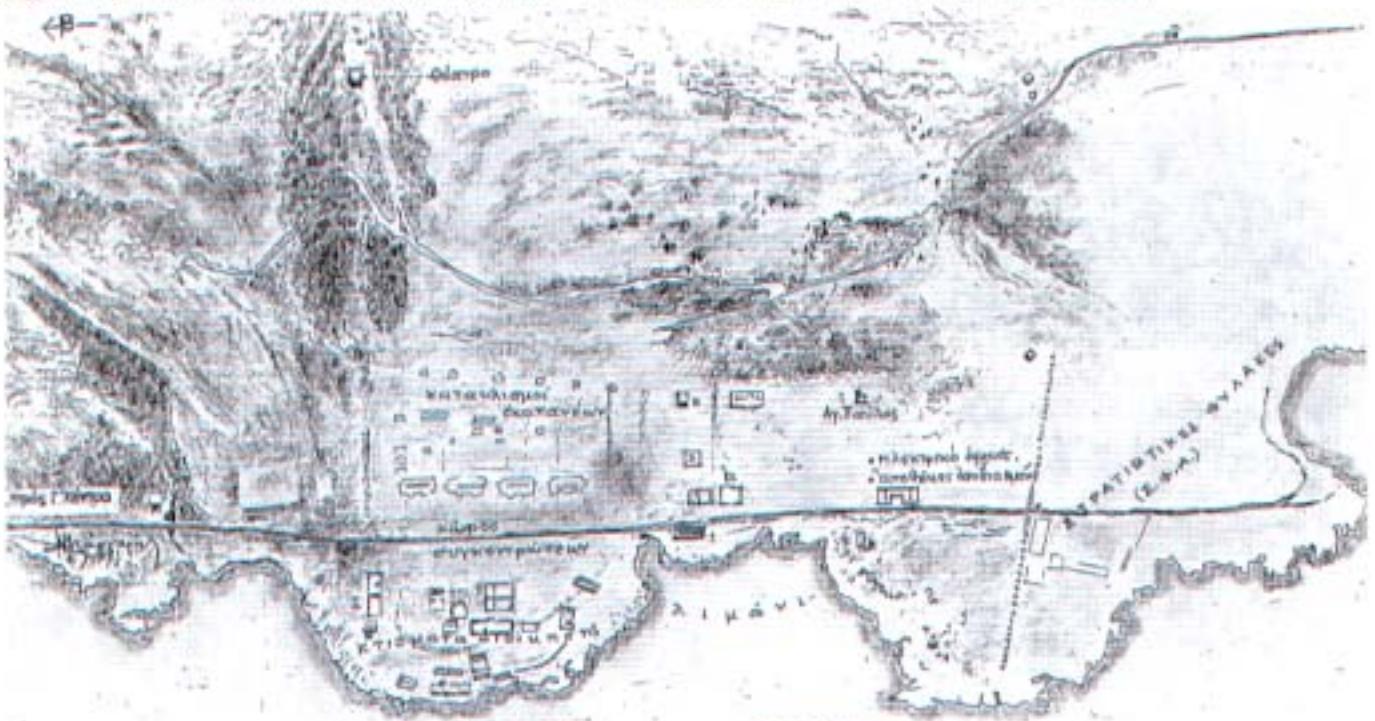

Γ' Κέντρο. Γενική άποψη από τον παραλιακό δρόμο. Στο δάσος διακρίνονται τα ερείπια των δύο πλευρικών τοίχων του Νοσοκομείου.

3rd Centre. General view from the road by the sea-side.

ΤΟ Γ' ΤΑΓΜΑ ΣΚΑΠΑΝΕΩΝ (Γ.Ε.Τ.Ο.: Γ' ΕΙΔΙΚΟ ΤΑΓΜΑ ΟΠΛΙΤΩΝ) 1947-1953

(Σχεδίασμα από αεροφωτογραφία του 1980) Traced from an aerial photograph of 1980)

УПОМННМА

Τα κπαμάτα του στρατοπέδου αυτού δεν έχουν επισημανθεί με απόλυτη ακρίβεια, αλλά και τα φρεύτια απήν αεροφωτογραφία δεν είναι «ειδανάγνωστα». Χρειάζεται προσεκτική επιτοπο έρευνα από αγνωστες που έβησαν σ' αυτό το στρατόπεδο και μπορούν να επισημανθούν από τα φρεύτια τα οποία με τη βοήθεια φωτογραφιών από το 1947-1952. Οι θέσεις των αντισταθμών στους καταυλισμούς των στρατηγών έχουν ασχετικούς εβαφανιστεί και δύσκολα εντοπίζονται. Καθαρό διακρίνονται οι δύσεις τερραφόμυ ζυλινών παραπηνάδων ανατολικά του κεντρικού δρόμου.

Όχι! Δεν ντρέπομαι που φοβάμαι!
Ο φόβος μου δόθηκε - πολύτιμο σήμαντρο
να προφυλάξει τη ζωή μου. Ο φόβος μου
είναι όπλο δικό μου. Μάταια πασκιζουν
να το στρέψουν ενάντια σε μένα. Κι ο πόνος
όταν άγρια τον ξυπνάνε καθώς με χτυπούν
με το ρόπαλο ή καθώς με κλωτσιές με κυλάνε
στις λάσπες, είναι όπλο δικό μου. Ας νομίζουν
πως τάχα το γύρισαν
ενάντια σ' όπι έχω εγώ αποφασίσει.

Ερείπια από το Διοικητήριο και τα κατολύματα των αξιωματικών. Remains of the Administration building, and the lodgings of the officials.

THE 3rd SAPPERS BATTALLION (G.E.T.O.) 1947-1953

Το Γ΄ Τάγμα Σκαπανέων που ονομαζόταν και «Γαλάζιο Τάγμα», ήταν τελείως απομονωμένο.

Κατά τον Ιούνιο-Ιούλιο του 1947 μεταφέρθηκαν εκεί 2500-3000 στρατιώτες από το Ντοντούλαρ.

Έγιναν πολλά «έργα» με έντονο και εξοντωτικό ρυθμό δουλειάς. Τα έργα αυτά επιδεικνύονταν στους κατάπληκτους επισκέπτες που δεν υποτείνονταν ότι έχουν κτισθεί όπως περίπου οι πυραμίδες της Αιγύπτου από σκλάβους που δουλευαν κάτω από το βαύρδουλο, που πειναύουσαν και διψαύουσαν.

Στα λαοφικά κοντά στη Βαλασσα χτίστηκε το διοικητήριο και όλες οι υπηρεσίες του. Στους λόφους εγκαταστάθηκαν οι κατοικίδιοι των λόχων και ανάμεσα τους εκτείνονται μια τεράστια πλατεία.

Στη πλαγιά πάνω από την κατοικήνωση χτισθήκε το θεάτρο και λίγο ψηλότερα από την αποβάθρα η εκκλησία του Αγίου Παύλου. Σώζονται και τα δύο ψηλά στις πλαγιές υπήρχαν συνθήματα καμαμένα με ασφεστωμένες πλάκες ενώ πολλά οχυρωματικά έργα, που μερικά σώζονται, σώμπλεψαν το συναόδιο.

The 3rd Sappers Battalion called the 'azure Battalion' was completely isolated.

During June-July 1947 it received 2500-3000 soldiers from Dondunlar. A lot of 'construction works' took place under a punishing work regime. These works were shown to the dazzled visitors who could not suspect that they were built by slave-like labour, like that of the pyramids, by men who worked under the command of the whip and were underfed and thirsty.

The administration building and all its associated services were erected on the hillock by the sea. The company encampments were settled on the hills whilst in between there was a vast square. The theatre was built on the hillside above the encampment and a little above the landing pier the church of Ayios Paulos, both of which are still standing. On the slopes large slogans made out with lime-slabs were "written" high on the slopes. Near them defensive works were built, some of which have been preserved.

Μερική άποψη του Γ.Ε.Τ.Ο. (Καρτ-ποστάλ του 1949)
Partial view of G.E.T.O. (Post-Card of 1949)

Γενική άποψη του Γ.Ε.Τ.Ο. (Φωτογραφία του 1950)
General view of G.E.T.O. (Photo of 1950)

Το απαίθριο θέατρο στο Γ.Ε.Τ.Ο.
The open-air theatre at G.E.T.O.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΑΘΗΝΩΝ (Σ.Φ.Α.) 1947-1950

THE "MILITARY PRISON OF ATHENS" (Σ.Φ.Α.) 1947-1950

(Σχεδίασμα από αεροφωτογραφία του 1980 Traced from an aerial photograph of 1980)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. Κατάλυμα - γραφείο διοικητή, 2. Γραφεία - Κοιτώνες Αξιωματικών, 3. Βοηθητικά κτίσματα, 4. Συλαιργείο, 5. Γλατεία - Χώρος συγκεντρώσεων, 6. Λεσχή Αξιωματικών, 7. Άδος Ασφαλείας, 8. Αναρρητήριο, 9. (?), 10. Μαγεστεία, 11. Καταύλομοι κρατούμενων, 11a. (?), 12. Εκκλησία (Άγιος Ελευθερίος), 13. Απομόνωση «αμετανόντων», 14. (?), 15. Φάρος (Φ) Φυλακών xxxxx: Σύνορα Φυλακών και Γ' Ταύματος

LEGEND

1. Commander's lodge / Office, 2. Offices / sleeping quarters of Officers, 3. Auxiliary buildings, 4. Silo, 5. Square / assembly space, 6. Officers' Club, 7. Security company, 8. Infirmary, 9. (?), 10. Kitchen, 11. Detainees' encampment, 11a. (?), 12. Church (Agios Eleftherios), 13. Isolation of the "unrepentant", 14. (?), 15. Lighthouse, F. Sentries huts, xxxx: boundary of 3rd Battalion camp.

Το κτίριο δεξιά είναι η Λέσχη Αξιωματικών
The building on the right is the Officer's Club

Συγκρότημα ερειπώμενων κτιρίων στη Σ.Φ.Α.
A large block of ruined buildings in Σ.Φ.Α.

In early August 1947, the Athens Military Prison was transferred to Macronessos. The camp was set at the foot of an amphitheatric hillside that leads in leaps and bumps down to a scenic bay with a fine seashore.

Since then and up to the abolition of the "reform regime", this prison has been a site of torture for the detainees awaiting trial in the court martials. Hundreds of persons, among them 300 adolescent boys were tortured inhumanely there.

From the many buildings on the island, only the church, the commander's lodge, the administration offices, and the Officers' Club are still standing, albeit in a deteriorating state.

Στις αρχές Αυγούστου 1947 μετέφερθηκαν στη Μακρόνησο και οι ΣΦΑ. Το στρατόπεδο στήθηκε στη βάση μιας μεγάλης αμφιθεατρικής πλαγιάς η οποία κατηφορίζει αλλού ομαλά κι' αλλού ανώμαλα καταλήγοντας σε έναν γραφικό όρμο με θαυμάσια ακρογαλιά.

Από τότε και ως την κατάργηση του καθεστώτος «ανανόρφωσης», η ΣΦΑ λειτουργήσεις σαν τόπος βασανιστήριων για τους υπόδικους αγωνιστές της Αριστεράς. Εκαντοντάδες πολιτικοί κρατούμενοι βασανιστήκαν απόνθρωπα εκεί για να «ανανίψουν». Ανάμεσά τους και τριάκοδοι αντλικοί.

Από το πλήθος των κτισμάτων, ώς το καλοκαίρι του 1990 έχουν περιωθεί η εκκλησία, το κατάλυμα του διοικητή, το Διοικητήριο και η Λέσχη αξιωματικών. Άλλα κι αυτά χρόνο με το χρόνο καταρρέουν.

1. Αντιπασιακοί εξόριστοι στο Στρατόπεδο «Πειθαρχημένης Διαβίωσεως» μπροστά στον καταυλισμό τους
1. Members of the Resistance detained in the Disciplinary Living Camp. Macronessos.

3. Μια συντροφιά γυναικών στο Ειδικό Στρατόπεδο Ανανόρφωσεως ίδιωτών του Α' Τάγματος
3. A group of women detained in the Special Reform Camp of the A.E.T.O.

2. Ιούνιος 1950. Επιστροφή των εξόριστων στον 'Αγι-Γιώργη μετά τη δοκιμασία στο αναμορφωτήριο. Στη φωτογραφία, διανοούμενοι και καλλιτέχνες.
2. June 1950. After the "examination" in the "Reform School", the exiles are sent back to the former Disciplinary Living Camp. In the photo writers, artists and other intellectuals.

5. Στρατιώτες στη Μακρόνησο. 5. Soldiers in Macronessos

Καλωσορίστε. Σα φύλλα από βιολέτες τα λόγια αυτά από τα τραγούδια μου μαδώ, καθώς ο μπάτης το μαντήλι μου φυσικώνει. Πώω να σας δείξω ουρανό - και δείχνω σκόνη. Δεν έχουμε άλλο τίποτα εδώ. Περνάει η γυναικά, - η Ανδρομάχη, η Ήγερια. Περνάει μαζί της η φωτιά και το νερό. Μα οι ραδιοιόμοι βαρειά τα γόνατα λυγάνε. Ά! τη γυναικά, που δεν πάει να τη χτυπάνε.

Μεν λουντέμη από το ποίημα 'Έρχονται οι γυναικες στη Μακρόνησο'

4. Αντιλικοί πολιτικοί κρατούμενοι στις Στρατιωτικές Φυλακές (Σ.Φ.Α)
4. Teenagers political detainees in the Military Prison Σ.Φ.Α.

Στρατιώτες στον χώρο απομόνωσης («Σύρμα») στο Β.Ε.Τ.Ο.
"Unrepentant" soldiers isolated behind rows of barbed-wire in B.E.T.O.

ICOMOS, ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ
ICOMOS, INTERNATIONAL COUNCIL OF MONUMENTS AND SITES